

Van proefschrift tot podcast

60 jaar publicaties Boekmanstichting

BOEKMAN

Jack van der Leden

Van proefschrift tot podcast

60 jaar publicaties Boekmanstichting

Sinds de oprichting van de Boekmanstichting in 1963 verschenen er honderden publicaties onder haar hoede op het snijvlak van kunst, cultuur en beleid. Boeken en rapporten, een tijdschrift en een krant, maar ook losbladige publicaties en sinds ruim twee decennia digitale producten. Op basis van onder andere uitleengegevens van de Kennisbank en het dataverkeer op de website stelden we een overzicht samen van ruim vijftig veel geraadpleegde publicaties. Naar deze documenten was en is nog altijd veel vraag. De verkoopcijfers van de fysieke boeken zijn navenant: een aantal werken is dan ook niet meer verkrijgbaar. Vanwege hun beschrijvingen van culturele, cultuursociologische en politieke ontwikkelingen zijn deze werken van blijvende waarde, soms op historische gronden, maar vaak ook in het licht van de actualiteit.

De geselecteerde documenten zijn gerangschikt op thema, zoals cultuurbeleid en politiek, financiering, bedrijfsvoering, cultuurdeelname, internationaal en publieksonderzoek. Alle Boekmanpublicaties zijn beschikbaar in de [Kennisbank](#), fysiek en/of digitaal.

Overheid en kunst in Nederland

De bekendste publicatie in het fonds is uiteraard de dissertatie van onze naamgever Emanuel Boekman, *Overheid en kunst in Nederland*, verschenen in 1939.¹ Het proefschrift wordt beschouwd als de eerste systematische studie naar de verhouding tussen de overheid en kunst en cultuur en is nog steeds actueel. Het werk bevat een historisch overzicht van het kunstbeleid in de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw. Naast het proefschrift zijn er nog drie producties die met kop en schouders boven de rest uitsteken: het tijdschrift *Boekman*, de 'jaarboeken' en de Cultuurmonitor.

Tijdschrift, 'jaarboeken' en Cultuurmonitor

In 1989 verscheen de eerste aflevering van het kwartaaltijdschrift *Boekman* (tot 2003 *Boekmancahier*). Inmiddels zijn er 136 edities verschenen. Het periodiek bevat analyses, beschouwingen, columns en reportages over trends en ontwikkelingen in kunst- en cultuurbeleid. De auteurs zijn deskundigen uit de wetenschap, beleidswereld of het culturele veld. De lezers: beleidsmakers, cultuurprofessionals en -onderzoekers, studenten, en andere liefhebbers van kunst en cultuur. Het [zomer-nummer](#) van 2023 was een extra dik nummer ter gelegenheid van het 60-jarig jubileum van de Boekmanstichting en richtte zich op de vraag wie de toekomst van kunst en cultuur bepaalt. Populair bij bezoekers van de Kennisbank waren de 'jaarboeken' van de Boekmanstichting, *Kunst en beleid in Nederland*, waarvan er zeven werden gemaakt tussen 1985 en 1995.² De publicaties bevatten onderzoeksartikelen over uiteenlopende thema's binnen het werkterrein van de Boekmanstichting. Zo schreef Truus Gubbels, toenmalig stafmedewerker bij de Boekmanstichting over [kunst en communisme](#) na de Tweede Wereldoorlog (1985), ging Tineke Pronk, eveneens stafmedewerker, in op de [Unesco-conventie van 1970](#) ter bescherming van het cultureel erfgoed (1990) en bracht Pauline Terreehorst de opkomst en ondergang van [videokunst in Nederland](#) in kaart (1991). Niet zelden deden onderzoekers in de 'jaarboeken' verslag van onderzoek dat later in hun carrière in een uitgebreide publicatie of een proefschrift zou terugkeren.

Noemenswaardig omdat zij uniek is en regelmatig in de media en onderzoeken wordt aangehaald is de [Cultuurmonitor](#) die in 2021 van start ging. Deze digitale databank bevat uiteenlopende gegevens over ontwikkelingen in het culturele leven in Nederland en wordt op verschillende manieren ontsloten, bijvoorbeeld in de [Jaarrapportage](#). Daarvan verscheen in 2023 de [meest recente editie](#), waarover hierna meer.

Cultuurbeleid en politiek

In het kader van het project ‘Politieke partijen en het kunstbeleid’ organiseerde de Boekmanstichting in de jaren tachtig in samenwerking met de Teldersstichting, het wetenschappelijk bureau van de VVD, en het WI, het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, een aantal congressen over dit thema. Zo vond in 1984 de bijeenkomst *Het CDA en het kunstbeleid* plaats in samenwerking met het reeds genoemde WI. Het verslag hiervan verscheen onder de titel [Christen-democratie, kunst, politiek: beschouwingen over kunstbeleid](#) en bevat beschouwingen van onder andere Jan Kassies, Pieter Ligthart, toenmalig directeur van de Boekmanstichting Jan Rogier en stafmedewerker Hans van Dulken. Twee jaar later organiseerde de Boekmanstichting een congres over liberalisme en cultuurpolitiek, in samenwerking met de Teldersstichting. Daarvan is [Liberalisme, kunst, politiek: beschouwingen over kunstbeleid](#) het resultaat. Een derde [publicatie over cultuurpolitiek](#) die veelvuldig werd geraadpleegd verscheen in 1993 en was een verslag van de conferentie *Tussen elitekunst en massacultuur*, georganiseerd door de Boekmanstichting in samenwerking met de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de PvdA. Aanleiding waren de door minister Hedy d’Ancona van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) aangekondigde bezuinigingen. Zij was tevens een van de gastsprekers tijdens de bijeenkomst. De kunstwereld moet een veel zakelijker beleid voeren, was haar oproep: meer eigen inkomsten en volle zalen, meer cultuurdeelname en zich minder elitair opstellen. Haar bijdrage en die van de overige sprekers, waaronder toenmalig directeur van de Boekmanstichting Cas Smithuijsen, Paul Schnabel, Theo Beckers en Hans Blokland werden gebundeld in [Sociaal-democratie, kunst, politiek: beschouwingen over een sociaal-democratisch kunstbeleid](#).

Cultuurpolitiek stond ook centraal in de zogeheten ‘kronieken’, populaire overzichten van de parlementaire behandeling van kunst- en cultuurbeleid in de Eerste en Tweede Kamer, waarvan drie delen verschenen: [Kunst, kroniek en parlement 86-89](#), [Kunst, kroniek en parlement 89-91](#) en [Kunst, kroniek en parlement 91-93](#). De publicaties bevatten tevens verdiepende artikelen over onderwerpen zoals het orkestbestel en de verzelfstandiging van de rijksmusea, het Deltaplan voor het cultuurbehoud, de Wet verzelfstandiging rijksmuseale diensten en de Wet op het specifiek cultuurbeleid.

De vierjaarlijkse cultuurnotaprocedure waarin Nederland zich onderscheidt van andere landen staat centraal in analyses in [Gepaste afstand: de ‘cultuurnotaprocedure’ tussen de kunst, het recht en het openbaar bestuur](#) (2004) dat verscheen in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam. Juristen, bestuurskundigen en sociologen leggen hierin het systeem op de snijtafel en testen de procedure op juridische hardheid, interne consistentie

en bestuurlijke gebruikswaarde. Bijdragen kwamen onder andere van Paul Frissen, Paul Kuypers, Cas Smithuijsen en Inge van der Vlies. Gedurende vele jaren gold het als standaardwerk op het gebied van kunst- en cultuurbeleid in Nederland: [Cultuurbeleid in Nederland](#). De publicatie bevat een overzicht van het beleid van de Nederlandse overheid op het gebied van cultuur, de kunsten, het erfgoed en de media en van het beleidssysteem en de beleidsinstrumenten, bijgewerkt tot en met augustus 2007. Een demografische en sociaaleconomische situatiebeschrijving van Nederland wordt aangevuld met een beknopte geschiedenis

van het cultuurbeleid en de rol van bewindslieden (van Thorbecke tot Plasterk) bij de vorming van beleid. De uitgave kwam tot stand in samenwerking met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).³

Sectoren en makers

De Boekmanstichting was niet alleen op bovensectoraal en beleidsniveau actief, maar richtte zich ook specifiek op kunstsectoren. Studies die specifieke aspecten van sectoren en het beleid van de overheid belichten én veelvuldig in de studiezaal van de Kennisbank werden geraadpleegd zijn die van Truus Gubbels over het galeriewezen, Bart Hofstede over de filmsector en André Nuchelmans over popmuziek.

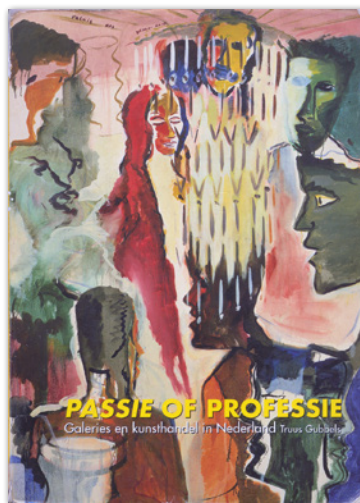
Truus Gubbels bracht in haar dissertatie *Passie of professie: galeries en kunsthandel in Nederland* (1999) het ontstaan en de ontwikkeling van de Nederlandse galeriewereld in de voorgaande vijftig jaar in beeld. Door schaalvergroting en specialisatie ontwikkelde het galeriewezen zich steeds meer als een eigen métier, met eigen regels en organisaties. Ook het overheidsbeleid heeft invloed gehad op de galeriewereld, legt ze uit, door de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR)⁴, de diverse subsidieregelingen en de kunstaankoopregelingen.

Een paar jaar later schreef Gubbels samen met stafmedewerker Ingrid Janssen *Kunst te koop: artistieke innovatie en commercie in het Nederlandse galeriestel* (2001). Particulieren met belangstelling voor beeldende kunst moeten meer invloed krijgen in de beeldende kunstwereld, aldus de auteurs. Daarbij kunnen galeries een spilfunctie vervullen, als schakel tussen kunstenaars en (potentiële) kopers. De auteurs constateren echter dat galeries in Nederland een zwakke professionele status hebben. Hoe kan deze branche meer profiel en concurrentiekracht ontwikkelen? Aanleiding voor de uitgave was een rondetafelgesprek over het onderwerp, georganiseerd door de Mondriaan Stichting in samenwerking met de Boekmanstichting op 13 maart 2001.

Bart Hofstede beschrijft de filmsector in de historisch-sociologische studie *De Nederlandse cinema wereldwijd: de internationale positie van de Nederlandse film* (2000). Welke positie neemt de Nederlandse cinema in binnen het

mondiale, door Hollywood gedomineerde audiovisuele systeem?

Popmuziekbeleid is het onderwerp van *'Dit gebonk dient tot het laatste toe te worden bestreden': popmuziek en overheidsbeleid 1975-2001* (2002) door stafmedewerker André Nuchelmans. De auteur brengt aan de hand van literatuuronderzoek het popmuziekbeleid van nationale, provinciale en gemeentelijke overheden in Nederland in beeld en gaat in op de rol van belangenverenigingen van pop-

musici bij de ontwikkeling van het popmuziekbeleid op de verschillende overheidsniveaus. Niet eerder werd het popklimaat vanuit deze specifieke invalshoek zo uitvoerig in kaart gebracht; het veld kijkt uit naar een update.

Financiering

In de jaren tachtig van de vorige eeuw onderging het kunst- en cultuurbeleid een complete metamorfose, laat Hans van Dulken zien in *Sanering van de subsidiëring: overheidsbemoeyenis met monumentenzorg, film en toneel vanaf de jaren zestig* (2002). De publicatie biedt een historisch overzicht van overheids subsidies aan cultuur, met name monumentenzorg, film en toneel, op basis van literatuuranalyse en beleidsinventarisatie. Cultuursubsidies stonden onder druk vanwege het financieringstekort. Bovendien werden kunstinstellingen in het kader van cultureel ondernemerschap geacht marktgericht te werken en eigen inkomsten te genereren. Per sector pakte dat verschillend uit, laat hij zien.

De verhouding tussen overheids- en private financiering van kunst en cultuur is sinds decennia onderwerp van aandacht in het fonds van de Boekmanstichting. Meerdere publicaties over het thema staan te boek als vaak benutte bronnen. Zoals *De hulpbehoevende mecenas: particulier initiatief, overheid en cultuur, 1940-1990* (1990) waarin verschillende auteurs verslag doen van onderzoek naar de ontwikkelingen in de financiering van de cultuur in Nederland in de tweede helft van de 20ste eeuw, waarbij vooral aandacht werd besteed aan de bijdrage vanuit het particuliere initiatief. Het onderzoek kwam tot stand in opdracht van het Prins Bernhard Fonds. Het bevat informatie over aard en omvang van de geldstromen en over de meestal verborgen motieven van schenkers, donateurs en subsidiënten. Naast een beschouwing van Cas Smithuijsen over particulier initiatief, overheid en cultuur in Nederland in het algemeen, gaat Kees Bruin in op de situatie in de letteren, en schrijven Bram Kempers over museaal mecenaat, Ton Bevers en Erik Hitters over de podiumkunsten en Susanne Hietbrink over de monumentenzorg.

In de afgelopen decennia is de beeldende kunstmarkt drastisch veranderd, mede door het toegenomen aandeel van private financiering. Dat blijkt uit *Visies op beleid en markt: overheidsbeleid en de particuliere markt voor beeldende kunst* dat in 1998 verscheen en waarin verschillende auteurs reflecteren op de verhouding tussen de overheid, particulieren en de beeldende kunstmarkt. Zo gaat Hester Alberdingk Thijm in op de rol van de overheid binnen een bedrijfscollectie en analyseren Truus Gubbels en Gerbrich Voolstra het beeldende kunstbeleid en de particuliere markt voor beeldende kunst.

Private financiering was ook een van de aandachtsgebieden in *Nieuwe partners in kunst: publiek-private samenwerking in de kunstensector* (1998). In deze populaire publicatie werpen verschillende auteurs licht op kunstinstellingen die ten behoeve van een sluitende exploitatie trachten particulier geld aan te trekken, meestal in de vorm van sponsoring. Daarnaast bevat het boek informatie over nieuwe financieringsvormen in de kunstpraktijk, zoals matching funds, investerings- en participatiemaatschappijen, garantiesubsidies en fiscale maatregelen.

Bedrijvige musea: private betrokkenheid in de praktijk dat vijf jaar later verscheen, bericht specifiek over de rol van bedrijven en particulieren in de financiering van musea. Bedrijven en particulieren kunnen op verschillende manieren bijdragen, aldus de auteurs. Wat verwachten ondernemers en particulieren van een museum? Welke visies op private financiering leven er onder directeurs van musea en andere culturele instellingen? Het boek is een uitgave van de Boekmanstichting samen met de Mondriaan Stichting en Stichting DOEN. Aanleiding voor de bundel was het debat *Buit ons toch uit! Hoe kunnen musea meer private financiering aantrekken?*, georganiseerd in november 2002 door bovengenoemde organisaties in samenwerking met D66.

In *Cultuursponsoring, actueler dan ooit* (2020), een aflevering uit de digitale reeks *Boekman Extra*, licht Hannah van der Plaat het belang van meer duidelijkheid bij sponsoring in cultuur toe. Samen met Jacqueline Stolmeijer-Arends en Marceline Loudon (Platform Governance in Cultuur) en Patrick Broekema en Martine Fransman (Cultuur+Ondernemen) verdiept ze zich in de Code Cultuursponsoring, governance in cultuur in tijden van corona, en het spanningsveld tussen culturele organisatie en financier.

Bedrijfsvoering

Bedrijfskundige aspecten van de podiumkunsten, in het bijzonder podiumkunstaccommodaties, worden nader verkend door Cees Langeveld en Hans Kraaijveld. In *Zaken van zalen: vestiging en exploitatie van theaters, concertzalen en poppodia* (2009) analyseert Langeveld de grote podiumdichtheid van Nederland. Hoe houden de podia zich staande? Wat zijn de bestuurlijke en economische besluitvormingsprocessen bij de vestiging van podia? Welke bezoekers komen er? Ook het prijsbeleid en subsidies zijn onderwerp van de studie, net als het beheer en exploitatie van podia.

Kraaijveld zet in *Offstage: het strategisch management van podiumorganisaties* (2021) uiteen dat de omgeving van podiumorganisaties steeds complexer wordt: bezoekers stellen hogere eisen, de concurrentie van andere uitgaansmogelijkheden neemt toe, de politiek stelt het autonome bestaansrecht van bepaalde cultuurvormen ter discussie en financiële

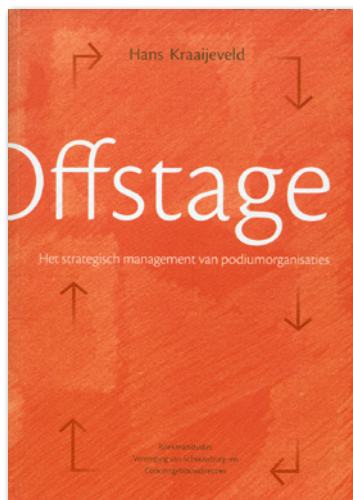
bronnen zijn weinig consistent. Hij constateert een groeiend appel op de professionaliteit van de organisatie. Zijn boek biedt in reactie daarop een praktische leidraad bij de formulering of bijstelling van de visie en missie, de inrichting van de organisatie en een kwalitatief hoogwaardige dienstverlening.

Rechtwijzers

In de reeks *Rechtwijzers* verschenen vijf afleveringen waarin juridische aspecten van de kunsten uiteengezet worden.⁵ Allereerst de *Rechtwijzer voor auteurs: contract, fiscus en beleid rond schrijven en vertalen* (1994) waarin stafmedewerker Linus Hesselink ingaat op onder andere de sociaal-economische positie en het auteursrecht van schrijvers, bewerkers en vertalers, en het Nederlandse en het Vlaamse letterenbeleid. Drie jaar later verschenen soortgelijke publicaties van zijn hand op het gebied van beeldende kunst en vormgeving, de *Beeldrechtwijzer: auteursrecht op beeldende kunst en vormgeving* en theater, *Rechtwijzer voor theater*. Het museumwezen, waaronder het personeelsbeleid van musea, was onderwerp van de *Museumrechtwijzer: juridisch handboek voor musea* (2000). De bundel, geschreven door Annemarie Beunen, bevat feiten en inzichten over bedrijfsvoering en financiering, de (subsidie)-relatie met de overheid, internationaal recht (Unesco en Unidroit) en collectiebeheer. Ook is er aandacht voor de rol van private financiering. Van de hand van Tjeerd Schiphof verscheen in 2004 de *Podiumrechtwijzer: juridisch handboek voor podiumkunst*. Naast onderwerpen als sociale zekerheid, overheidssubsidies en belastingen, gaat hij in op auteursrecht, naburige rechten en contracten en aansprakelijkheid.

Publieksonderzoek en cultuurdeelname

Publieksonderzoek loopt als een rode draad door het fonds van de Boekmanstichting. Een van de eerste onderzoeken is uit 1977 en ging over wijktenoonstellingen in Nederland: *Met de kunstkar vooruit: de historische en actuele ontwikkeling van de Haagse wijktenoonstelling als middel tot kultuurspreiding*. In de jaren zeventig, ook wel de jaren van educatieve hoogconjunctuur genoemd, waren educatieve tentoonstellingen en 'museumkoffers' voor het onderwijs populair, net als de Kunstkar,

waarmee het Haags Gemeentemuseum letterlijk de wijk introk om lokale inwoners te bereiken. De Kunstkar, door de lokale bevolking en de media zo genoemd, was een grote verplaatsbare container met kunstwerken. De onderzoekers probeerden te achterhalen wie de Kunstkar bezocht, of dat nieuw publiek is en hoe de bezoekers het ervaren.

Martine van der Blij toont in *De kunstmatige kloof: een empirisch-theoretisch onderzoek naar het bestaan van een duale structuur van het podiumkunstenveld in Nederland* (1995) dat een deel van het podiumkunstenveld door een elitair publiek wordt bezocht en onderwerp is van voortdurende bestudering, terwijl het andere segment door een non-elitair publiek wordt bezocht en niet of nauwelijks is bestudeerd. Zij onderzoekt of deze dualiteit te maken heeft met het gebrek aan empirische gegevens over de culturele activiteiten van de lagere klassen en de onvolledige verklaring vanuit cultuurdeelnametheorieën voor sociale ongelijkheid. De publicatie was onderdeel van de Boekman Scriptieprijs⁶ die Van der Blij in 1994 had gewonnen met haar *doctoraalscriptie* over hetzelfde thema.

In 1993 herhaalde Cas Smithuijsen een *onderzoek* onder Utrechts concertpubliek dat ruim 30 jaar eerder was uitgevoerd door de sociologen Hugo de Jager en Wim Zweers (directeur van de Boekmanstichting tussen 1963 en 1970). Smithuijsen legde met behulp van een steekproef uit een volgende generatie abonnementhouders vrijwel dezelfde vragen voor als De Jager en Zweers in hun *publicatie*. ↓

De resultaten werden gepubliceerd in *Het luisterpeloton: twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonneementhouders in 1961 en 1993* (1997). Smithuijsen inventariseerde de verschillen en overeenkomsten tussen de twee groepen concertbezoekers. Hij besteedde daarbij aandacht aan de muzikale voorkeuren en achtergronden, gewoonten en sociale kenmerken van concertbezoekers, de sociale context van het concertbezoek, het publiek en de moderne muziek.

Kunst en marketing bijten elkaar niet, de tegenstelling tussen kunst en commercie is juist ouderwets. Die visie is heden ten dage gangbaar, maar was dat eind 20ste eeuw niet. Martine Boorsma beschrijft in *Marketing van theater en andere kunsten: vergroting van publieksdeelname in theorie en praktijk* (1998) marketingliteratuur, de praktijk van de theatermarketeers en de activiteiten van toneelgezelschappen en theaters op dit terrein. De auteur wijst op de mogelijkheden om marketing als instrument voor de kunst in te zetten zonder afbreuk te doen aan de autonomie van kunst. De tekst is een bewerking van Boorsma's proefschrift *Kunstmarketing* (1998).

Niets minder dan een bestseller in het fonds was de *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* (1999) van onderzoeker Letty Ranshuysen. Hoe kan een museum, theater of concertzaal meer en nieuw publiek werven? Wat weerhoudt potentieel publiek van een bezoek? De handleiding beschrijft de voorwaarden voor verschillende onderzoeksmethoden, op grond van bestaande theorieën

over cultuurdeelname. Ook de praktische uitvoering van het onderzoek komt aan de orde, bijvoorbeeld aan de hand van een standaardvragenlijst.

Ook het in 2001 verschenen proefschrift van Cas Smithuijsen, *Een verbazende stilte*, is bovengemiddeld vaak geraadpleegd. Het betreft een literatuurstudie naar veranderingen in het gedragspatroon van bezoekers van concerten van klassieke muziek en van de optredende musici, in het bijzonder pianisten.

De beeldendekunstmarkt trekt zich van geografische grenzen niets aan. Hoe komen mensen ertoe miljoenen dollars neer te tellen voor een schilderij van Vincent van Gogh? Dat is een van de vragen die de Franse kunstsocioloog Nathalie Heinich in de bundel *Het Van Gogh-effect en andere essays over kunst en sociologie* (2003) aan de orde stelt. Heinich is onderzoeksdirecteur van het Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), de École des Hautes Études et Sciences Sociales te Parijs en was van 2000 tot 2003 bijzonder hoogleraar Kunstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam in het kader van de leerstoel vanwege de Boekmanstichting. Ter gelegenheid van haar afscheid verscheen in 2003 deze essaybundel. Zij tracht de vaak irrationele motieven achter de bewondering voor kunstwerken of de aanbidding van kunstenaars te achterhalen en te verklaren.

Bijna twintig jaar later, in het theaterseizoen 2021-2022, onderzocht de Boekmanstichting in opdracht van Theater Inclusief de resultaten die de negentien aangesloten theaters en theatergezelschappen hebben geboekt op het gebied van diversiteit en inclusie door deel te nemen aan een driejarig stimuleringsprogramma. De onderzoekers, Maxime van Haeren en Shomara Roosblad, voerden een documentanalyse, enquête en diepte-interviews uit, die resulteerden in *deelanalyses* per partner en een overkoepelend *eindrapport* met algemene bevindingen. Wat waren de ambities en doelen van de partners op het gebied van diversiteit en inclusie? Hebben de theaters en theatergezelschappen vooruitgang geboekt op de vier P's, publiek, partners, personeel en programma? Welke verbeterpunten zijn er? En hoe zien de partners de toekomst van een diverse en inclusieve theatersector? ↓

Toekomstvisie

In samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau zien in 2000 twee publicaties het licht in de reeks *Toekomststudies cultuur*, waarmee een aanzet wordt gegeven tot een brede discussie over het culturele leven in de komende decennia en de rol van de overheid daarin.

In het eerste deel, *Kunst op termijn: toekomst-scenario's voor cultuurbeleid* beschrijven Henny Langeveld, Cas Smithuijsen, Andries van den Broek en Jos de Haan dat vraag en aanbod in de kunsten steeds verder uit elkaar dreigen te groeien en dat het bestel vernieuwing behoeft. In twee toekomstscenario's komen de mogelijkheden voor langetermijnbeleid aan bod. In hetzelfde jaar verschijnt het vervolgdeel, *Cultuur tussen competentie en competitie: contouren van het cultuurbereik in 2030*. Daarin staan drie toekomstscenario's centraal, geschetst door Andries van den Broek, Jos de Haan, Fianne Konings, Cas Smithuijsen en Paul Schnabel. Centraal in elk scenario staat de spanning tussen enerzijds de competentie om van cultuur te genieten en anderzijds de competitie om de beschikbare vrije tijd.

Verantwoording en evaluatie

Twee publicaties van Claartje Bunnik steken met kop en schouders boven de uitleen- en verkoopcijfers van de andere eigen uitgaven uit. In *Niet tellen maar wegen: over de zin en onzin van prestatieafspraken in de culturele sector* (2011) onderzoekt de auteur welke mogelijkheden cultuurinstellingen en subsidiërende overheden hebben om het onderlinge gesprek en de afspraken over resultaten te verbeteren. In *Naar waarde gewogen: een nieuw model voor kwaliteitsbeoordeling bij de toekenning van cultuursubsidies* (2016) pleit Bunnik voor meer maatwerk en minder bureaucratie en juridisering bij de beoordeling van de kwaliteit van culturele instellingen door subsidiërende overheden en publieke cultuurfondsen. Zij stelt bovendien voor om de waarde van cultuur voor de samenleving in beleid en bekostiging centraal te stellen.

Quirijn van den Hoogen, Letty Ranshuysen, Jan Simons, Teunis IJdens en Rudi Turksema verkennen in *Effectief cultuurbeleid: leren van evalueren* (2012) het begrip evidence-based cultuurbeleid. Kun je artistieke, economische

H. M. Langeveld Kunst op termijn

Toekomst-
scenario's
voor
cultuur-
beleid

Andries van den Broek
en Jos de Haan

Cultuur tussen competentie en competitie

Niet tellen maar wegen

Over de zin
en onzin van
prestatieafspraken
in de culturele
sector

Claartje Bunnik en
Edwin van Huis

Boekmanstudies

en sociale effecten van cultuurbeleid meten? Zijn de effecten van het beleid aan cultuur toe te schrijven? Moet er voor alle beoogde effecten ook een *evidence base* komen? Wie is er verantwoordelijk voor het opbouwen van een goede *evidence base*? Hoe evalueren gemeenten en gemeentelijke rekenkamers op dit moment hun cultuurbeleid eigenlijk? Deze publicatie is het resultaat van een samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), de Boekmanstichting en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Internationaal

In 1992 organiseerde de Boekmanstichting in het Rijksmuseum Amsterdam de conferentie *Art museums and the price of success*, waarbij erfgoedprofessionals uit binnen- en buitenland kunstmusea in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten met elkaar vergeleken. De [gelijknamige bundel](#) die een jaar later verscheen bevat een weergave van de lezingen en de paneldiscussie. De bijdragen in de bundel zijn onder andere van Vera Zolberg en J. Mark Davidson Schuster (over de Verenigde Staten); Eilean Hooper-Greenhill en Julian Spalding (over het Verenigd Koninkrijk); Peter van Mensch, Henk van Os en Jan Vaessen (over Nederland).

Onder de titel [Culturele economie in de lage landen: de bijdrage van Nederlandse en Vlaamse economen aan kunstbeleid en kunstmanagement](#) (2000) presenteerde Frank van Puffelen een literatuurstudie naar onderzoeken op dit terrein door Vlaamse en Nederlandse economen, verschenen na de Tweede Wereldoorlog op het gebied van kunst en cultuur. Aan de orde komen onder andere de (veranderende) economische legitimatie van overheidssubsidies en de effectiviteit van het overheidsingrijpen (verzelfstandiging, privatisering en budgetfinanciering) in de kunst- en cultuursector.

Tot slot [A portrait of the artist in 2015: artistic careers and higher arts education in Europe](#) (2004), een verkenning van toekomstscenario's van het kunstenaarsberoep, onder redactie van toenmalige stafmedewerkers Ineke van Hamersveld en Ingrid Janssen, en Janneke Weijermars. De toekomstige beroepspraktijk van kunstenaars lijkt vooral gericht op het beslechten van grenzen: niet alleen landsgrenzen, maar ook de grenzen tussen traditionele kunstdisciplines

en die tussen kunst en entertainment. De bundel is een pleidooi voor meer afstemming tussen het hoger kunstenonderwijs en de praktijk van professionele kunstenaars en verscheen als introductie op de gelijknamige [conferentie](#) van de European Council of Artists (ECA) die in 2004 werd georganiseerd in samenwerking met de Boekmanstichting, Federatie van Kunstenaarsverenigingen en de HBO-raad.

Data en onderzoek

Bij de oprichting van de Boekmanstichting in 1963 was onderzoek het leidende motief. In de decennia hierna kreeg de stichting steeds meer een informatie- en documentatietraak (zie [Pronk 2004](#) voor een historische terugblik). Sinds 2017 is onderzoek weer een prominent deel van de taakstelling.

Tussen 2013 en 2019 bracht de Boekmanstichting naar voorbeeld van de [National Arts Index](#) van American for the Arts de [Cultuurindex Nederland](#) uit. Een soort AEX-index voor cultuur die de staat van de Nederlandse kunst- en cultuursector in beeld bracht door langdurige cijferreeksen op basis van meer dan tachtig indicatoren bijeen te brengen en te indexeren. Gegroepeerd in vraag, aanbod, financiering en concurrentiekracht, presenteert de index statistieken over zowel commerciële als non-profitsectoren over de periode 2005-2017 die in één oogopslag de vitaliteit van cultuur in Nederland tonen. De analyses van de gegevens in de [Cultuurindex Nederland](#) verschenen tweejaarlijks in [De Staat van Cultuur](#). ↓

In 2021 zijn genoemde cijferreeksen uit de index opgenomen in de eerdergenoemde database van de [Cultuurmonitor](#) die gegevens samenbrengt over ontwikkelingen in het culturele leven in Nederland en ontsluit op verschillende manieren, zoals tekstuele analyses van langlopende trends en actuele ontwikkelingen. De onderzoekers richten zich op gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd, buitenshuis en binnenshuis, canoniek en populair, professionele kunst en amateurkunst, individueel en collectief. In 2023 bevat de Cultuurmonitor informatie over de domeinen architectuur, audiovisueel, beeldende kunst, design, erfgoed, games, letteren, ontwerp, podiumkunsten, muziek en theater. De zogeheten themapagina's behandelen actuele en belangrijke onderwerpen die niet alleen in één cultureel domein spelen, maar van belang zijn voor de hele cultuursector. Een interactief [dashboard](#) biedt daarnaast toegang tot een database met een groot aantal indicatoren over de Nederlandse cultuursector. De [Jaarrapportage 2022](#) van de Cultuurmonitor biedt een overzicht van de belangrijkste onderwerpen en ontwikkelingen in de cultuursector in 2022, en de meest recente versies van alle domein- en themapagina's in de Cultuurmonitor.

In 2018 verscheen de eerste editie van de monitor [Waarde van cultuur: de staat van de culturele sector in Brabant](#) in samenwerking met Het PON, Kunstloc Brabant (voorheen bkcc), Telos en Pyrrhula Research Consultants.

Het rapport brengt in opdracht van BrabantStad (de provincie Noord-Brabant en Tilburg, Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Breda en Helmond) onderzoeken bij elkaar op het gebied van cultuur in Noord-Brabant en biedt daarmee belangrijke inzichten voor eenieder die zich met cultuur in Brabant bezighoudt. In de [laatstverschene editie](#) (2022) wordt gekeken hoe de cultuursector er in 2020 en 2021 voor staat in vergelijking met eerdere jaren, hoe Brabanders cultuur beleven in het najaar van 2021 en wat de situatie van makers en instellingen is in het voorjaar van 2022. In een apart hoofdstuk maken de auteurs inzichtelijk hoe de cultuursector de coronacrisis heeft ervaren en doorstaan.

Een van de aandachtspunten voor de Boekmanstichting is duurzaamheid in de culturele sector. In dat kader verscheen in 2020 in samenwerking met Bureau 8080: [Duurzaamheid in de culturele sector: inspiratie voor toekomstig beleid](#). Centrale vraag: welke plek neemt duurzaamheid in binnen het (cultuur) beleid van culturele organisaties en overheden, en welke *best practices* zijn er te onderscheiden? De onderzoekers analyseerden jaarverslagen en beleidsplannen van culturele organisaties die in de beleidsperiode 2017-2020 deel uitmaken van de culturele Basisinfrastructuur (BIS), en cultuurnota's van de grootste gemeenten. De aandacht voor duurzaamheid en de klimaatcrisis is zowel bedrijfsmatig als kunstinhoudelijk de laatste jaren duidelijk toegenomen, ↓

zo blijkt, maar activiteiten op dit gebied zijn vaak nog kleinschalig of incidenteel. In [2022](#) en [2023](#) verschenen er herhaalonderzoeken.

(Post-)corona

Wat zijn de effecten van de coronacrisis en steunmaatregelen in de culturele sector? In samenwerking met SiRM en Significant APE bracht de Boekmanstichting de gevolgen van de coronacrisis voor organisaties in de culturele en creatieve sector in 2020 in beeld in [Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund: effecten van de coronacrisis in de culturele sector](#) (2021). De analyse wordt met grote regelmaat aangehaald door adviseurs en beleidsmakers. Met de coronamonitor worden zowel de schade voor de organisaties en de zzp'ers binnen de sector als de effecten van de steunmaatregelen opgetekend. Dit geschiedt op basis van een naar deelsector en grootteklasse gestratificeerde steekproef onder circa de helft van de organisaties in de geselecteerde delen van de sector. De coronasteun werkt, zo bleek, maar er is een groot verschil tussen de meerjarig gesubsidieerde en de overige organisaties. In 2023 werd het [onderzoek](#) opnieuw gedaan. Het onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

In [Kunst en de coronacrisis: impact en toekomst](#) (2020), een aflevering in de digitale reeks *Boekman Extra* reflecteren onder andere Jan Jaap Knol, Clayde Menso, Tabo Goudswaard, Viktorien van Hulst en Meta Knol op de consequenties van de pandemie voor de culturele sector. Naast de misère zijn er ook positieve ontwikkelingen, laten ze zien.

Om de schade ten gevolge van de pandemie voor de cultuursector te beperken investeerde het kabinet bovenop de generieke steunpakketten meer dan twee miljard euro in verschillende extra steunpakketten voor cultuur. De provincies hadden een belangrijke rol bij het beschikbaar stellen van deze middelen. Hoe vervulden de provincies deze rol en wat valt hierbij op? Die vraag wordt beantwoord in [Provinciaal kunst- en cultuurbeleid: lessen uit de coronapandemie](#) (2023), opnieuw een aflevering in de digitale reeks *Boekman Extra* waarin Nicolle van Lith (adviesbureau Cultuurslagers), Bastiaan Vinkenburg en Cor Wijn

(Berenschot) en Marieke van Engelen (IPO) reageren op onderzoek van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Tot slot

De geselecteerde documenten in deze *Verkenning* tonen hoe breed en weids het werkkterrein van de Boekmanstichting is, maar laten ook zien dat publicaties telkens zijn te herleiden tot de driehoek kunst- en cultuurbeleid, kunstenveld én kunstpraktijk. Oftewel de gebieden waarin onze doelgroepen – beleidsmakers, onderzoekers en makers – actief zijn. *L'histoire se répète* is een andere conclusie die zich makkelijk laat trekken uit het overzicht. Zo werd in 2000 al geconstateerd dat vraag en aanbod in de kunsten steeds verder uit elkaar groeien en het kunstbestel vernieuwing behoeft. Dat was toentertijd aanleiding voor de Boekmanstichting om de publicatiereeks *Toekomststudies cultuurbeleid* (2000) op te starten, samen met het Sociaal en Cultureel Planbureau. Bijna een kwart eeuw later klinken dezelfde geluiden.

Agenderen, van oudsher een van de belangrijkste taken van de Boekmanstichting, doen we sinds 2022 ook via podcasts, [Agendapunt](#). Centrale vraag is: wie of wat bepaalt de agenda van cultuurbeleid? We vragen daarvoor een denker, doener, maker, organizer of onderzoeker om input en een agendapunt in te brengen. Er zijn inmiddels twee afleveringen verschenen en ze worden druk beluisterd.

Tot slot komt duidelijk naar voren dat vrijwel alle genoemde uitgaven in samenwerking met partners tot stand zijn gekomen en daarmee de ambitie van de Boekmanstichting spiegelen te willen fungeren als spin in het web van overheid, kunst en cultuur. En dat sluit nog altijd naadloos aan bij de inzet die Emanuel Boekman in 1939 initieerde. •

- Literatuur**
- Aart, K. van, R. Brom en B. Schrijen (2017) *De Staat van Cultuur 3: Cultuurindex Nederland 2005-2015*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Bedaux-de Jonge, M., M. Regouin en H. Overduin (1977) *Met de kunstkar vooruit: de historische en actuele ontwikkeling van de Haagse wijktenoonstelling als middel tot cultuurspreiding*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Beunen, A. (red.) (2000) *Museumrechtwijzer: juridisch handboek voor musea*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Blij, M. van der (1994) *De kunstmatige kloof: een empirisch-theoretisch onderzoek naar het bestaan van een duale structuur van het podiumkunstenveld in Nederland*. Doctoraalscriptie Rijksuniversiteit Groningen.
- Blij, M. van der (1995) *De kunstmatige kloof: een empirisch-theoretisch onderzoek naar het bestaan van een duale structuur van het podiumkunstenveld in Nederland*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Boekman, E. (1939) *Overheid en kunst in Nederland*. Amsterdam: Herzberger & Co (herdr. 1989).
- Boorsma, M. (1998) *Kunstmarketing: hoe marketing kan bijdragen aan het maatschappelijk functioneren van kunst, in het bijzonder van toneelkunst in Nederland*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Boorsma, M. (1998) *Marketing van theater en andere kunsten: vergroting van publieksdeelname in theorie en praktijk*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Boorsma, P.B. (et al.) (1999) *Nieuwe partners in kunst: publiek-private samenwerking in de kunstensector*. Amsterdam: Boekmanstudies/Kunst & Meer Waarde.
- Broek, A. van den, J. de Haan en F. Konings (2000) *Cultuur tussen competentie en competitie: contouren van het cultuurbereik in 2030*. Amsterdam/Rijswijk: Boekmanstudies/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broers, B. (et al.) (2018) *Waarde van cultuur: de staat van de culturele sector in Noord-Brabant*. Tilburg/Amsterdam: BKKC/PON/Telos/Boekmanstichting/Pyrrhula.
- Broers, B. (et al.) (2022) *Waarde van cultuur 2022: de staat van de culturele sector in Noord-Brabant*. Tilburg/Amsterdam: Kunstloc/Pyrrhula/PON/Boekmanstichting.
- Brom, R. (et al.) (2019) *De Staat van Cultuur 4: Cultuurindex Nederland: editie 2019*. Amsterdam: Boekmanstichting, 2019.
- Brom, R. (et al.) (2020) 'Cultuursponsoring: actueler dan ooit'. In: *Boekman Extra*, nr. 21, 1-17.
- Brom, R. (et al.) (2022) *Cultuurmonitor: jaarrapportage 2021*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Brom, R. (et al.) (2023) *Cultuurmonitor: jaarrapportage 2022*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Bunnik, C. en E. van Huis (2011) *Niet tellen maar wegen: over de zin en onzin van prestatieafspraken in de culturele sector*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Bunnik, C. (2016) *Naar waarde gewogen: een nieuw model voor kwaliteitsbeoordeling bij de toekenning van cultuursubsidies*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Burg, F. van den (et al.) (red.) (1990) *Kunst en beleid in Nederland 4*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Burg, F. van den (et al.) (red.) (1991) *Kunst en beleid in Nederland 5*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Dulken, H. van en K. Klop (red.) (1984) *Christen-democratie, kunst, politiek: beschouwingen over kunstbeleid*. Amsterdam/Den Haag: Boekmanstichting/Wetenschappelijk instituut van het CDA.
- Dulken, H. van (et al.) (red.) (1985) *Kunst en beleid in Nederland*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Dulken, H. van (et al.) (red.) (1986) *Kunst en beleid in Nederland 2*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Dulken, H. van en K. Groenveld (1986) *Liberalisme, kunst, politiek: beschouwingen over kunstbeleid*. Amsterdam: Boekmanstichting (herdr. 2011).
- Dulken, H. van (et al.) (red.) (1988) *Kunst en beleid in Nederland 3*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Dulken, H. van (et al.) (red.) (1993) *Kunst en beleid in Nederland 6*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Dulken, H. van en P. Kalma (samenst. en red.) (1993) *Sociaal-democratie, kunst, politiek: beschouwingen over een sociaal-democratisch kunstbeleid*. Amsterdam: Wiardi Beckman Stichting/Boekmanstichting.
- Dulken, H. (et al.) (red.) (1995) *Stilstaande beelden: ondergang en opkomst van de fotografie*. Amsterdam: Boekmanstichting/Van Gennep.
- Dulken, H. van (2002) *Sanering van de subsidiëring: overheidsbemoedigen met monumenten.org, film en toneel vanaf de jaren zestig*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Goudriaan, R. (et al.) (2021) *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund: effecten van de coronacrisis in de culturele sector*. Amsterdam: Boekmanstichting/SIRM/Significant APE.
- Goudriaan, R. (et al.) (2023) *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund II: effecten van de coronacrisis in de culturele sector*. Amsterdam: Boekmanstichting/SIRM.
- Gubbels, T. (1985) 'Kunst en communisme in Nederland: veranderingen in de visie van de CPN op kunst, kunstenaar en kunstbeleid 1945-197'. In: *Kunst en beleid in Nederland*, 163-243.
- Gubbels, T. (1999) *Passie of professe: galeries en kunsthandel in Nederland*. Abcoude/Breda/Amsterdam: Uniepers/Stichting Artimo/Boekmanstudies.
- Gubbels, T. en A. van Hemel (red.) (1993) *Art museums and the price of success: an international comparison: the United States, the United Kingdom and the Netherlands, with a contribution giving the German perspective*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Gubbels, T. en G. Voolstra (red.) (1998) *Visies op beleid en markt: overheidsbeleid en de particuliere markt voor beeldende kunst*. Amsterdam: Boekmanstudies/Mondriaan Stichting.
- Gubbels, T. en I. Janssen (2001) *Kunst te koop: artistieke innovatie en commercie in het Nederlandse galeriebestel*. Amsterdam: Boekmanstudies/Mondriaan Stichting.
- Haeren, M. van en S. Roosblad (2022) *Onderzoek Theater Inclusief: eindanalyse*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Hamersveld, I. van (hoofdred.) (2013) *Boekman 97 De Staat van Cultuur*. Amsterdam/Den Haag: Boekmanstichting/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heinich, N. (2003) *Het Van Gogh-effect en andere essays over kunst en sociologie*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Hesselink, L. (red.) (1994) *Rechtwijzer voor auteurs: contract, fiscus en beleid rond schrijven en vertalen*. Den Haag: SDU.
- Hesselink, L. (red.) (1997) *Beeldrechtwijzer: auteursrecht op beeldende kunst en vormgeving*. Den Haag: SDU.
- Hesselink, L. (red.) (1997) *Rechtwijzer voor theater*. Den Haag: SDU.
- Hofstede, B. (2000) *De Nederlandse cinema wereldwijd: de internationale positie van de Nederlandse film*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Hoogen, Q. van den (et al.) (2012) *Effectief cultuurbeleid: leren van evaluaten*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Hoogervorst, S., T. Pronk en C. Smithuijsen (1990) *Kunst, kroniek en parlement 86-89*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Hoogervorst, S. en T. Gubbels (1992) *Kunst, kroniek en parlement 89-91*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Hoogervorst, S. en T. Pronk (1993) *Kunst, kroniek en parlement 91-93*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Jager, H. de en W. Zweers (1962) *Het gehoor gehoord: een verkenning onder de geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Janssen, I., M. Leenaars en I. van Hamersveld (red.) (2003) *Bedrijvige musea: private betrokkenheid in de praktijk*. Amsterdam: Stichting DOEN/Mondriaan Stichting/Boekmanstudies.
- Janssen, I., J. Weijermars en I. van Hamersveld (red.) (2004) *A portrait of the artist in 2015: artistic careers and higher arts education in Europe*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Knol, J.J. (et al.) (2020) 'Kunst en de coronacrisis: impact en toekomst'. In: *Boekman Extra*, nr. 20, 1-28.
- Kraaijeveld, H. (2011) *Offstage: het strategisch management van podiumorganisaties*. Amsterdam: Boekmanstudies/VASCD.
- Lahaut, D. en K. van Aart (2015) *De Staat van Cultuur 2: Cultuurindex Nederland 2005-2013*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Langeveld, C. (2009) *Zaken van zalen: vestiging en exploitatie van theaters, concertzalen en poppodia*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Langeveld, H.M. (et al.) (2000) *Kunst op termijn: toekomstscenario's voor cultuurbeleid*. Amsterdam/Den Haag: Boekmanstudies/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Leden, J. van der en A. Nuchelmans (2023) 'Provinciaal kunst- en cultuurbeleid: lessen uit de coronapandemie'. In: *Boekman Extra*, nr. 39, 1-20.
- Nuchelmans, A. (2002) 'Dit gebonk dient tot het laatste toe te worden bestreden': popmuziek en overheidsbeleid 1975-2001. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Nuchelmans, A. (hoofdred.) (2023) *Boekman 135 De toekomst van kunst en cultuur*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Pronk, T. (1990) 'De Unesco-conventie van 1970, illegale kunsthandel en de bescherming van het cultureel erfgoed'. In: *Kunst en beleid in Nederland 4*, 95-125.
- Pronk, T. (2004) 'Op het raakvlak van kunst, beleid en wetenschap: historische terugblik op de Boekmanstichting'. In: *Boekmancahier*, jrg. 16, nr. 58/59, 228-232.
- Puffelen, F. van (2000) *Culturele economie in de lage landen: de bijdrage van Nederlandse en Vlaamse economie aan kunstbeleid en kunstmanagement: literatuurstudie*. Amsterdam: Boekmanstudies.

- Ranshuysen, L. (1999) [*Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*](#). Amsterdam: Boekmanstudies.
- Schiphof, Tj. (samenst.) (2004) [*Podiumrechtwijzer: juridisch handboek voor podiumkunst*](#). Amsterdam: Boekmanstichting.
- Schrijen, B. (2020) [*Duurzaamheid in de culturele sector: inspiratie voor toekomstig beleid: editie 2020*](#). Amsterdam: Boekmanstichting/Bureau 8080.
- Schrijen, B. en S. Zwart (2022) [*Duurzaamheid in de culturele sector: editie 2022: kwantitatief deel*](#). Amsterdam: Boekmanstichting/Bureau 8080.
- Schrijen, B. (et al.) (2023) [*Duurzaamheid in de culturele sector: editie 2022/2023: kwalitatief deel*](#). Amsterdam: Boekmanstichting/Bureau 8080.
- Smithuijsen, C. (red.) (1990) [*De hulpbehoevende mecenas: particulier initiatief, overheid en cultuur, 1940-1990*](#). Amsterdam/Zutphen: Boekmanstichting/Walburg.
- Smithuijsen, C. (1997) [*Het luisterpeloton: twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonementhouders in 1961 en 1993*](#). Amsterdam: Boekmanstudies.
- Smithuijsen, C. (2001) [*Een verbazende stilte*](#). Amsterdam: Boekmanstudies.
- Smithuijsen, C. en I.C. van der Vlies (samenst.) (2004) [*Gepaste afstand: de 'cultuurnotaprocedure' tussen de kunst, het recht en het openbaar bestuur*](#). Amsterdam: Boekmanstudies.
- Smithuijsen, C. (red.) (2007) [*Cultuurbeleid in Nederland*](#). Den Haag/Amsterdam : Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap/Boekmanstudies.
- Terreehorst, P. (1991) 'Opkomst en ondergang van videokunst in Nederland'. In: [*Kunst en beleid in Nederland 5*](#), 15-65.

Noten

- 1 De dissertatie verscheen in 1939 bij uitgever Menno Hertzberger in Amsterdam. Herdrukken waren er in 1975 en 1989 bij respectievelijk Bijleveld in Utrecht en de Boekmanstichting/Van Gennep in Amsterdam.
- 2 Het zevende en laatste deel in de reeks week af van voorgaande edities, het bestond uit artikelen over één thema, fotografie: [*Stilstaande beelden: ondergang en opkomst van de fotografie*](#) (1995).
- 3 Actuele informatie over kunst- en cultuurbeleid, ook over de geschiedenis en achtergronden, in [*Nederland*](#) en overige Europese landen, is beschikbaar op het online platform [*Compendium of Cultural Policies & Trends*](#). Data en context worden periodiek geactualiseerd door de Boekmanstichting in samenwerking met andere culturele organisaties en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
- 4 Dankzij de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR) die duurde van 1956 tot 1987, kregen kunstenaars in ruil voor hun diensten of kunstwerken een inkomen. Ze werd voorafgegaan door de Contraprestatieregeling (1949-1956).
- 5 De eerste drie publicaties binnen deze reeks verschenen bij de SDU.
- 6 De Boekman-Scriptieprijs was ingesteld als blijk van waardering voor de wetenschappelijke kwaliteit van onderzoek op het werkteerterrein van de Boekmanstichting aan een Nederlandse universiteit of hogeschool en diende ter stimulering van het kunst- en cultuuronderzoek.

Jack van der Leden
is informatiespecialist
en redacteur van
Boekman

Colofon

Boekman Extra is een onregelmatig verschijnende digitale uitgave van de Boekmanstichting.

De Boekmanstichting verzamelt en verspreidt kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. Het werkterrein omvat het kunst- en cultuurbeleid van de overheden, particuliere financiering van kunst, de sociaal-economische en juridische aspecten van de kunsten en het kunstenaarsberoep, marketing en sponsoring, culturele organisaties en manifestaties, kunst in relatie tot (nieuwe) media, cultuurbehoud, kunst-educatie, amateurkunst en kunstvakonderwijs.

Zie ook www.boekman.nl

Redactie

Jan Jaap Knol
Jack van der Leden
André Nuchelmans

Productie

Jack van der Leden

Redactieadres

Boekmanstichting,
t.a.v. redactie
Boekman Extra
Herengracht 415,
1017 BP Amsterdam,
telefoon 020 – 624 37 36,
e-mail
redactie@boekman.nl

Kopij volgens de redactie-aanwijzingen via e-mail

Eindredactie en correctie

Paul Postema, Loft 238
Tekst & Media

Beeldredactie

Jack van der Leden
Joseph Plateau

Vormgeving

Joseph Plateau,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Al het mogelijke is gedaan om rechthebbenden van beeld te achterhalen. Indien u meent over auteursrechten te beschikken van beeld in deze *Boekman Extra*, dan kunt u contact opnemen met de Boekmanstichting in Amsterdam.